

Jacob Storck (1641-ca.1693), kunstschilder, en de Vecht

Dankzij het boek *De Zegepraalende Vecht* uit 1719, dat verlucht is met prachtige, zeer gedetailleerde ets-gravures door Daniël Stoopendaal, is de bebouwing langs de Vecht uit het eerste kwart van de 18de eeuw wijd en zijd bekend.

In de tijd daarvóór waren topografische afbeeldingen wat minder in trek waardoor wij van de situatie toen veel minder weten en het is daarom bijzonder welkom, dat in de Engelse kunsthandel¹ enige jaren geleden een paar schilderijen opdook van de hand van Jacob Storck. Hij was de oudere broer van Abraham Storck (1644 – na 1708), die – zonder veel reden, gezien de uitstekende wijze van schilderen van Jacob – bekender is gebleven. Beiden legden zich toe op het schilderen van het gebeuren op het water waarbij van Abraham vooral veel marines – schepen op zee – in allerlei collecties te vinden zijn. Jacob hield zich meer met de binnenvaart bezig. Wel is door nauwkeurig vergelijken van de op hun schilderijen voorkomende personages bekend dat Jacob in schilderijen van zijn broer Abraham personen inschilderde.² Hun vader Jan Jansen Sturck of Sturkenburch of – burgh (1628 – 1664/8), afkomstig uit Wesel in Duitsland en hun oudste broer Johannes (Jan) (1629/30-'73) waren reeds fijschilders met marines als specialiteit. Het schijnt dat hun werk later vaak van de signatuur van Abraham is voorzien omdat Abraham nu eenmaal beter verkocht. Daar de hele familie schepen schilderde in ongeveer dezelfde stijl is moeilijk uit te maken welk schilderij door wie is geschilderd. Vader Jan was goed bevriend met de schilder Johannes Beerstraten en zoon Jan trouwde met een nicht van Beerstraten.³

Het was de tijd waarin de Nederlandse kooplieden veel verdienden met hun handel overzee. De schepen waarmee dat gebeurde verschaften aan velen werk zoals scheepsbouwers, zeilmakers, touwslagers, houtleveranciers, zaagmolenaars, smeden, textielwevers, scheepskapiteins, kuipers, jeneverstokers, beeldhouwers (scheepssier) en schilders. Er waren derhalve veel klanten voor schilderijen met de schepen erop waaraan al deze mensen hun welvaart dankten.

De levendige bedrijvigheid, vooral in Amsterdam, bracht veel verkeer met het achterland mee, wat al vanaf de jaren dertig van de 17de eeuw had geleid tot het ver strekkende en goed georganiseerde netwerk van jaagpaden langs kanalen en rivieren door heel Nederland

Het eerste kanaal voor de trekvaart werd gegraven tussen Haarlem en Amsterdam tussen 1631 -'33. Dat kostte het in die tijd enorme bedrag van fl.265.931. De investering rendeerde onmiddellijk want in het eerste jaar werden reeds 250.000 mensen vervoerd à 5 stuivers per persoon en daar kwamen nog vrachtpenningen bij. In 1661 namen zelfs 320.000 mensen die trekschuit. Dit grote succes betekende het begin van een ware trekvaartheuse. In 1640 kwam de trekvaart tussen Amsterdam en Muiden-Weesp dus naar de Vecht gereed en even later die langs de Amstel, de Angstel en de Vecht naar Utrecht.

Een nauwkeurige dienstregeling, die in o.a. de Enkhuizer almanak werd gepubliceerd, zorgde voor een voorspelbare reistijd, een unicum in de wereld van die dagen. Aan het eind van de 17de eeuw had Nederland een bijzonder stelsel van 658 kilometer trekvaart dat voor f4.5 miljoen gulden was aangelegd.

Dit netwerk was door niemand bewust gepland. De aanleg en de exploitatie van elke trekvaart werden meestal door de ermee verbonden steden gefinancierd, alleen in Utrecht waren het de Staten van Utrecht die dat samen met Amsterdam deden. Vanuit die laatste stad waren er in de 18de eeuw 103 afvaarten per dag in diverse richtingen.

De schuiten hadden een bemanning van drie koppen: een schipper, een knecht en een jager op het paard. Die laatste was meestal een jongen en de voorschriften spreken van een minimum leeftijd van acht jaar. Het was zijn taak ervoor te zorgen dat het paard een gelijkmatige lichte draf aanhield. De verbinding tussen paard en schuit was een lange lijn van minstens twintig meter, die door de knecht over allerlei hindernissen geleid moest worden. De snelheid was zo een zeven kilometer per uur. Op regelmatige afstanden waren stalen gehuurd om paarden te kunnen wisselen. Het passeren van twee trekschuiten werd opgelost door die te voorzien van twee strijkbare masten van verschillende lengte. Naar gelang de richting hadden zij de korte of de lange mast opstaan. Er was immers meestal maar één jaagpad langs het water.⁴

Het traject tussen Amsterdam en Utrecht en verder naar de Rijn voor de vaart op Keulen werd een hoofdverbinding. Het is dus begrijpelijk dat deze vaart aandacht kreeg van kunstschilders die belangrijke plaatsen daarlangs vereeuwigen. Men kende en herkende de dorpen en steden waarvan het belang op de schilderijen, met druk scheepvaartverkeer, werd bevestigd.

Schrijver dezes trof een jaar of acht geleden al een schilderij van Jacob Storck op kunstbeurs de PAN te Amsterdam aan met als onderwerp de Amstel met de herberg De Berebijt, die niet ver van de Hoge Sluis, naast het huidige Amstelhotel, te vinden was. Daar lag het beginpunt van de trekvaart op Utrecht en op het schilderij speelden de trekschuiten een voornamelijk rol naast de vele andere schepen, die het beeld verlevendigden. Daar Jacob Storck op de beide nieuw aangetroffen schilderijen de trekvaart ook steeds een prominente plaats gaf

Afb. 1. Gezicht op Nieuwersluis vanuit het zuiden, ca 1680, door Jacob Storck (Olieverf op doek, 61.5 x 91.3 cm, foto RKD). Van dit gezicht bestaat een tweede versie van een andere hand met de toren van de kerk van Loenen op te grote schaal erbij met dubbele ophaalbrug en het tuinhuis rechts naar de westoever verplaatst (64.5 x 84 cm, veil. Bonhams London 08-07-1998).

heeft het er veel van weg dat hij een hele serie schilderijen met vrij forse afmetingen van de trekroute van Amsterdam naar Utrecht heeft vervaardigd. Mogelijk heeft hij de reeks gemaakt in opdracht van de Commissarissen van het Zandpad, maar het kan ook een eigen keuze zijn geweest van goed in de markt liggende afbeeldingen. Naast het vertrekpunt te Amsterdam zouden er dan tevens schilderijen te vinden moeten zijn van Ouderkerk waar de trekroute de Amstel verliet om via de Holendrecht naar Abcoude te voeren. Onderweg kwam men langs de tol bij de herberg De Voetangel, ook een plaats om weer te geven evenals Abcoude uiteraard. Langs Baambrugge en Loenersloot kwam men aan in Nieuwersluis. Daarvan is het eerst afgebeelde schilderij nu terecht. Het volgende dorp is Breukelen waar de schilder kasteel Nijenrode tot onderwerp voor zijn schilderij koos, een al langer bekend schilderij. Vervolgens is het dorp Maarssen aan de beurt, dat zowel vanuit het noorden als het zuiden is geconterfeit. Ook Oud Zuylen zou kunnen figureren evenals natuurlijk het an-

Afb. 2. De schans of fort Nieuwersluis vanuit het noorden in 1673. Het torentje is van het vroegere kerkje (grijsgewassen tekening, ca 1730, 19 x 26.5 cm foto RAU, cat. 2115).

dere eindpunt van het hoofdtraject bij de Weerdsluis te Utrecht. Mogelijk heeft Storck ook plaatsen verder naar het zuiden geschilderd, maar die zijn evenmin getraceerd. Er blijft dus nog werk van Jacob Storck te zoeken en vervolgens te duiden. Van een aantal schilderijen zijn copiën gevonden, die van een andere hand zijn. O.a. Johannes de Blauw schilderde in zijn trant en signeerde met eigen naam.⁵

Het schilderij van Nieuwersluis (Afb.1) toont het plaatsje gezien vanuit het zuiden. Het geeft een goed beeld van de situatie daar van na 1672. De in dat jaar rond het dorpje opgeworpen verdedigingswallen, die de Fransen, die het fort belegerden, niet hebben kunnen overmeesteren, verkeren in goede staat. De tolbrug over de Vecht op de achtergrond heeft nog een enkele klap met de hamei aan de westkant. Later, in de 18de eeuw, is de brug verbreed en kwam er een dubbele ophaalbrug.

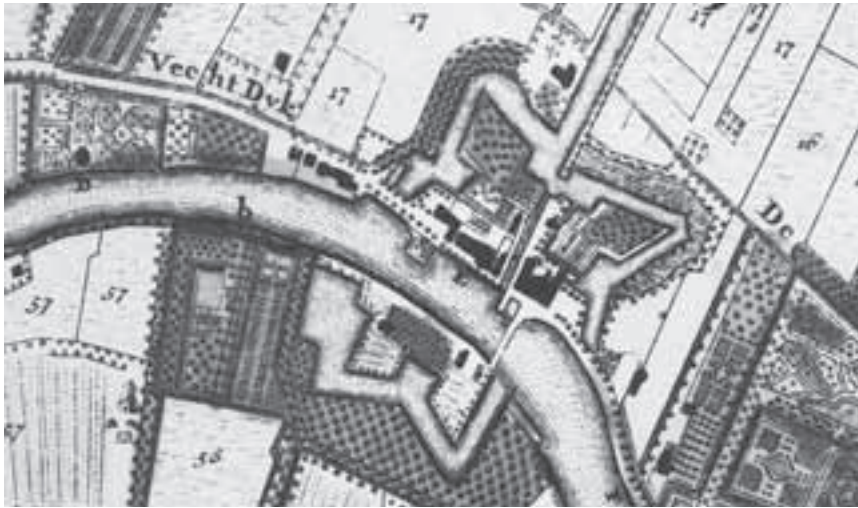
Naast de brug staat het kerkje, dat in 1672 gebouwd werd voor de bezetting en de inwoners van het fort. Het heeft als godshuis dienst gedaan tot 1689 waarna het als opslagruimte voor de herberg gebruikt is totdat het in 1704 werd verbouwd tot Gemeenlandshuis ten dienste van de Commissarissen van het Zand-

Afb. 3. Het buiten Schans Sight aan de oostkant van de Vecht bij de tolbrug over de Vecht te Nieuwersluis in 1672, door J. P. Serrurier ca. 1730 (gewassen tekening 18 x 26.5 cm, Foto RAU, cat. 1685).

pad en vertegenwoordigers van de burgemeesters van Amsterdam. Die vergaderden daar over het onderhoud van het Zand- en jaagpad.⁶ De herberg, sinds het einde van de 19de eeuw De Kampioen geheten en de laatste jaren met verschillende namen getooid, staat links van het kerkje. Het gebouw heeft nog de topgevel in het midden van het lange dak boven de voorgevel langs de weg door Nieuwersluis. Die topgevel die ook op verscheidene gravures en tekeningen uit de 18de eeuw te zien is, zij het in verschillende gedaantes, moet in de 19de eeuw afgebroken zijn. Vóór de herberg ontwaart men de brug over de Nieuwe Vaart met de poort erachter. Daar lag de sluis waarnaar Nieuwersluis genoemd. Door de Nieuwe Vaart voer het trekschip naar de Angstel op weg naar Loenersloot en verder. Het huidige arsenaal uit 1795 staat op de plaats van het grote vierkante huis met de vier schoorstenen. Dat huis zal de garnizoenscommandant met zijn officieren gehuisvest hebben.

Rechts op het schilderij wordt de jaagschuit vol mensen door een buiten beeld over het Zandpad voortstappend paard voortgetrokken. Het is de vraag of de pont links op de voorgrond daar inderdaad zo dichtbij Nieuwersluis heeft gevaren, want de pachter van de tolbrug zal ongetwijfeld bezwaar gehad hebben

Afb. 4. Het fort Nieuwersluis en het buiten Schans Sight bij **b** (uitsnede uit de Nieuwe Kaart van Loenen van 1726, uitg. door Covens en Mortier te Amsterdam).

tegen een dergelijke concurrent. Helaas is het wapen achterop het prominente spiegeljachtje – een boeier met een achterkajuit – niet goed te duiden. Het heeft iets van het wapen van de Ortt van Nijenrode, maar de wens is dan de vader van de gedachte.

Een vroeg 18de eeuwse tekening (Afb.2) geeft een mooi beeld van het fort vanuit het noorden nog met de hoge wallen en het torentje van het kerkje.

Rechts op het schilderij ziet men een classicistische houten poort zoals die in de 17de eeuw voor een buitenplaats gebruikelijk was. Daarnaast staat een typisch 17de eeuwse speelhuis op vierkante grondslag, let op de classicistische details, en met een flinke schoorsteen. Het hoorde bij de buitenplaats **Schans-Sight**, die lag waar nu de gevangenis is. Op de tekening (ca. 1730) van L. P. Serrurier (1704-1750/1) naar een oudere tekening (Afb.3) is dat buiten goed te zien. De Fransen hebben het in 1673 verbrand. Het buiten lijkt slechts een verdieping hoog te zijn, wellicht met een souterrain eronder. In 1726⁷ was de eigenaar van **Schans Sight** de heer F. van der N^o de Geeter. Op de Nieuwe Kaart van Loenen uit dat jaar is de ligging van het buiten te vinden (Afb.4) bij “b”. Hendrik Spilman (1721-'84) maakte in 1738 op een mooie zomerdag vier aquarellen van **Vecht en Schans** zoals **Schans Sight** toen werd genoemd. Zowel poort als huis zijn nieuw gebouwd, waarbij het huis uit natuursteen blokken lijkt opgetrokken. Mogelijk was dat geschilderd hout. Ook de poort was mogelijk van

Afb. 5. Vecht en Schans alias Schans Sight met op de poort 'Vecht en Schans' door H.Spilman (aquarel 12.7 x 19.6 cm, Kon.Huisarchief MCS/808).

Afb. 6. Gezicht op Nieuwersluis door H.Spilman. Achter het binnenvaartschip is de brug in de Herenweg te zien met daarachter de herberg en rechts het Gemeenlandshuis. Op de plaats van het gebouw links, met de dubbele stoep, staat nu het Arsenaal (aquarel, 12.7 x 19.6 cm Kon.Huisarchief MCS/811).

Afb. 7. Gezicht vanuit het noorden op Nieuwersluis door J. de Beyer uit 1749 (gegraveerd door W. Wriets, 12.5 x 26 cm, foto RAU cat. 922).

Afb. 8. Kasteel Nijenrode te Breukelen vanuit het noorden, ca 1670, links het Zand- en jaagpad aan de oostkant van de Vecht met jaagpaard en trekschuit, door Jacob Storck. De ligging van de gebouwdelen is gemanipuleerd. (olieverf op doek, ca. 60 x 90 cm, foto RKD). Van dit schilderij is nog een versie bekend en er is er nog een vanuit het zuiden, gedateerd 1676, waarop de molen te zien is, die aan de Vecht stond op het punt waar de Straatweg van de Vecht afbuigt ten noorden van Nijenrode (81.3 x 112.4 cm veil. Phillips London 15-12-1998).

Afb. 9. Gezicht op Maarsse vanuit het noorden, ca. 1680, met links de trekschuit die door het paard met ruiter op het jaagpad in zuidelijke richting wordt getrokken, door Jacob Storck (olieverf op doek, ca 60 x 90 cm, foto RKD).

hout, gezien de brede hekaanslag, met op de pilaren de naam in zwart geschilderd (Afb.5). Nieuwersluis lag aan de overkant nu zonder wal zoals Afb.6 laat zien. Op Afb.7, die van 1749 dateert is te zien dat het fort of de schans in de tussentijd ten koste van **Vecht en Schans** aan de oostkant van de Vecht is uitgebreid. Het torentje van het kerkje is inmiddels gesneuveld en het gebouwtje is vrij drastisch verbouwd.

Het volgende schilderij van Jacob Storck (Afb.8) laat het spectaculaire kasteel **Nijenrode** net ten zuiden van Breukelen zien. Op het Zandpad links trekt een opvallende schimmel de jaagschuit. Wat ontbreekt is de rolpaal om de jaaglijn om de bocht te geleiden, als de wandelaars op het jaagpad niet oppassen worden zij zo meteen onderuit gehaald door de jaaglijn. Het kasteel is afgebeeld vóór de vernielingen in 1673 door de Fransen want de torenbekroning is daarna tot 1916 niet weer opgebouwd.⁸ Het is goed mogelijk dat Storck het schilderij later schilderde, maar de torenbekroning er bij schilderde. De donjon en het bouwdeel daarnaast zijn vanuit het punt waar de schilder zich plaatste niet

Afb. 10. Gezicht op Maarsse vanuit het zuiden, ca.1664, links het park met twee gebouwtjes van Huis ter Meer, rechts de Lange Gracht, door Jacob Storck (olieverf op doek, 61.5 x 84 cm, veil. Sotheby's Amsterdam, 18, 19 en 20-02-2003 cat. nr. 241).

op de weergegeven wijze te zien en zijn dus voor het plaatje gemanipuleerd. Opmerkelijk is dat een zelfde type spiegeljacht als op het schilderij van Nieuwersluis, maar niet hetzelfde, voor de wal ligt. Het gaat duidelijk om stoffering van het schilderij.

Van **Nijenrode** zijn door Jacob Storck zeker vier en mogelijk meer schilderijen gemaakt, een vijfde draagt de signatuur van Abraham, maar dat kan een omgesigneerd exemplaar zijn van Jacobs hand. Het kasteel is daarbij zowel vanuit het noordoosten als vanuit het zuiden in beeld gebracht en altijd met de torenbekroning.

Het jaagpad vervolgend in zuidelijke richting arriveerde de schilder te Maarsse waar hij weer een schilderij maakte (Afb.9). Ook hier figureert de trekshuit prominent op de voorgrond, compleet met jaagpaard en ruiters. Nu staat er wel een rolpaal voor de jaaglijn op de kant. Rechts van het midden ligt nog een jaagshuit met een razeiltje aan de mast tegen de oever met daarachter nog een zelfde schuitje nu met de mast neergeklapt op dek. Hoewel de huizen van

Afb. 11. Gezicht op Maarssen vanuit het zuiden, door D. Stoopendaal (ets-gravure nr.10, *De Zegepraalende Vecht*, 1719).

gedaante veranderd zijn is het waarschijnlijk dat het schilderij Maarssen vanuit het noorden weergeeft. Het hoge hek links staat dan vóór de voortuin van het huis **Raadhoven** en het classicistische speelhuis rechts, haast identiek met het eerder beschreven Nieuwersluisse exemplaar, moet voor kasteel **Bolestein** bestaan hebben. Later stond op die plaats een 18de eeuwse theekepel, die begin 20ste eeuw naar de tuin van het huis **Beek en Hoff** in Loenen (nu gemeentehuis) is verhuisd en daar nog staat. Overigens kan het heel goed zo zijn dat het hier gewoon om stoffage van het schilderij gaat, want op andere schilderijen door Jacob vanuit hetzelfde punt, daarvan bestaan er zeker nog vier of vijf, is van een kepel niets te zien.

De kade links moet later rechtgetrokken zijn. Het meest overtuigend voor de identificatie van het schilderij zijn het huis links bij de brug met de twee hoge schoorstenen en de twee gebouwtjes achter de brug rechts. Dat wordt duidelijk bij vergelijking met het onlangs bij Sotheby's Amsterdam geveilde schilderij (Afb. 10), dat Maarssen vanuit het zuiden toont. Laatst genoemde twee ge-

Afb. 12. Gezicht op Maarssen (zie afb.10), met links van de brug een stelling voor de inname van water zoals bij een brouwerij gebruikt werd, gesigeneerd 'Jacobus Stvrck' en gedateerd '1664' (olieverf op paneel, 46.5 x 63.2 cm. coll. Rijksmus. Twenthe, Enschede, bruikleen Oudh. Kamer Riessen, foto. R. Kampman, Almelo).

bouwtjes staan nu links op de oever en het hoge huis met de twee schoorstenen staat nu rechts bij de brug. Links ligt het park van **Huis ter Meer** en rechts loopt de Lange Gracht. De identificering wordt bevestigd door ets-gravure nummer 10 (Afb.11) uit *De Zegepraalende Vecht*. Ofschoon het laatste schilderij is gesigeneerd 'J. van der Heyden 1674' catalogiseerde Sotheby's het als van de hand van Jacob Storck (61.5 x 84 cm). Zij deden dit naar analogie van een schilderij, in de collectie van Rijksmuseum Twenthe en gesigeneerd door de laatste, dat vrijwel gelijk is aan het onderhavige doek, behalve een extra huis rechts en een spiegeljacht in plaats van de boeier, en dat 1664 gedateerd is (Afb.12).⁹

Ook op het eerste schilderij is de jaagschuit weer vol in beeld met het jaagpaard met ruiter achter weer een afgemeerde jaagschuit, wat de gedachte aan een serie met de trekvaart als verbindend element extra voeding geeft. De boeier met zeil wordt geboomd wat logisch is want de bomen van het park van **Huis ter Meer** en de bebouwing vangen de wind weg.

Van het schilderij van afb. 9 kwam bij Christie's Amsterdam een tweede versie

Afb. 13. Gezicht op Maarssen (zie afb. 9), door Jacob Storck. Van dit gezicht zijn tenminste zeven versies bekend (olieverf op doek, 58.6 x 82.4 cm, veil. Christie's Amsterdam, AMS 2640, 3-11-2004, cat.nr. 92).

(Afb.13) ter veiling, die de oevers van een positie iets verder naar het zuiden weergeeft. Verder wijken de twee schilderijen slechts door kleine verschillen, zoals de twee trapevels rechts, die in grootte verschillen, en andere plaatsing van de personen aan boord en op de wal, van elkaar af. Nog een derde versie van dit gezicht op Maarssen kwam schrijver onder ogen.¹⁰ De linker helft van de voorstelling is vrijwel identiek met afb.9, de jaagschuit is echter rechts van de boeier geplaatst. Ook de overige huizen zijn gelijk aan die op afb.9 behalve dat aan de rechter zijkant, waar nu geen koepel te zien is maar een groot huis in de trant van het oude **Herteveld** achter een hoog hek. Daarvoor ligt een trekjacht met de boeg tegen de steiger.

Zo is met wat speurwerk weer wat toegevoegd aan de kennis van de Vecht van vóór *De Zegepraalende Vecht*.

E. Munnig Schmidt

Loenen a/d Vecht 2005

Noten

1. Art gallery Richard Green, 147 New Bondstreet, London W1S 2TS, in 1999, nr. SP 1560.
2. Vriendelijke mededeling van de heer R. Kattenburg van de gelijknamige marine-kunsthandel.
3. Vuyk, J., 1935, Johannes of Jacobus Storck of Sturck, *Oud Holland*, p.121-126, zij noemt een 1693 gedateerd schilderij van Jacob Storck dat in Copenhagen is; Eeghen, I.H. van, 1953, De schildersfamilie Sturck, Storck of Sturkenburch, *Oud Holland*, p. 216-223.
4. *Schepen van de Gouden Eeuw*. Jaarboek 2005 van de Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaartmuseum, Amsterdam, D. Wildeman, Trekschuit, blz. 19-26.
5. Vriendelijke mededeling van de heer R. Kattenburg.
6. Hoek Ostende, J.H. van den, 1963, Het Gemeenlandshuis te Nieuwersluis, *Jb.Nijfstarlake*, p. 1-19.
7. Legenda *Nieuwe Kaart van Loenen*, 1726, uitgegeven bij Covens en Mortier te Amsterdam.
8. Postma, L.B.J., 1972, *Nijenrode*, Breukelen /Alphen a/d Rijn.
9. Bol, L., 1973, *Die Holländische Marinemalerei des 17. Jahrhunderts*, Braunschweig p.317, fig 320, waar het als een gezicht op de Overtoom in Amsterdam te boek staat.
10. Christie's stuurde schrijver een fotocopie van dit schilderij, dat op 07-09-1943 bij Mak in Dordrecht geveild is onder nr. 115. Afmetingen van het paneel: 59 x 83 cm en gemerkt A. Storck; mogelijk was Jacob toen te onbekend en las men A. in plaats van J of is het omgesigneerd omdat een Abraham Storck beter verkoopt. De afmetingen komen overeen met het merendeel van Jacobs hier opgevoerde schilderijen. Ook dit schilderij werd als een gezicht op de Overtoom te Amsterdam aangeboden.